

Ο Παναγιώτης Κονδύλης, που έγκαιρα διέγνωσε τις «αιτίες της παρακμής της σύγχρονης Ελλάδας», επανέρχεται στις βιτρίνες των βιβλιοπωλείων με τον επίκαιρο «Συντηρητισμό» του, δεκαεπτά χρόνια μετά τον θάνατό του

«Ο συντηρητισμός έχει πεθάνει»

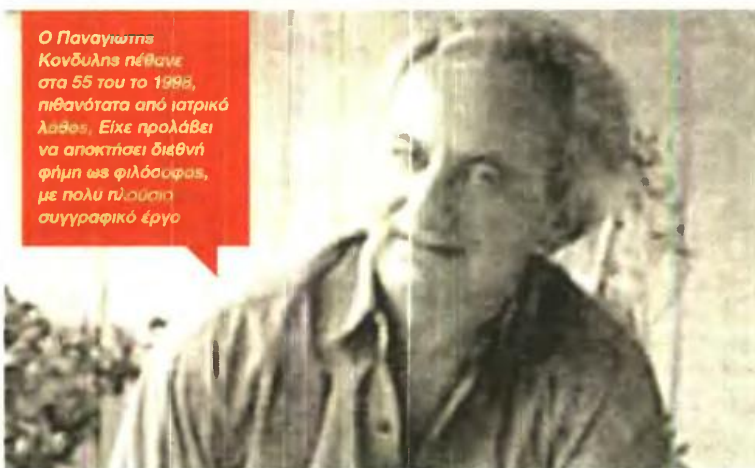
ΓΡΑΦΕΙ Ο ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΙΜΠΛΗΣ

Ο Παναγιώτης Κονδύλης υπήρξε ένας στοχαστής του οποίου ο λόγος λείπει εμφανώς από τη δημόσια σφαίρα σήμερα. Ο στέρεος φιλοσοφικός του οπλισμός, οι γνώσεις του στο πεδίο της ιστορίας των ιδεών, η αριστερή – αλλά ποτέ ακριτη, ούτε τυφλή – ιδεολογική του τοποθέτηση και η γερμανική του παιδεία συνέθεταν ένα μείγμα ποιητικών χαρακτηριστικών που, υπό προϋποθέσεις, θα έδιναν πολύ ενδιαφέρουσες οπτικές στη σύγχρονη ελληνική και ευρωπαϊκή κρίση.

Όλα αυτά, βέβαια, αποτελούν υποθέσεις. Επιστρέφοντας στα γεγονότα, πρέπει να πούμε ότι ο Κονδύλης, παρ'όλο που πέθανε νεότερος το 1998, πιθανότατα από ιατρικό λάθος, σε ηλικία 55 ετών, είχε ήδη πίσω του ένα τεράστιο συγγραφικό έργο καθώς και μια εξίσου σπουδαία εκδοτική προσφορά: ήταν ο άνθρωπος που επιμόρφωσε αρκετές γενιές διανοουμένων, διεύθυνοντας τη «Φιλοσοφική και Πολιτική Βιβλιοθήκη» των εκδόσεων Γνώση αλλά και τη σειρά «Ο Νεώτερος Ευρωπαϊκός Πολιτισμός» των εκδόσεων Νεφέλη.

Τα περισσότερα βιβλία του τα έγραφε πρώτα στα γερμανικά και γενικά τα μετέφραζε – όσα μετέφραζε – ο ίδιος. Κάπως έτσι του απονεμήθηκαν μετάλλιο Γκαίτε και βραβείο Χούμπολντ. Ενώ στα ελληνικά κυκλοφορούν καμιά δεκαπενταριά βιβλία του, ανάμεσά τους «Ο ευρωπαϊκός Διαφωτισμός», «Ο νεοελληνικός Διαφωτισμός», «Ο Μαρξ και η Αρχαία Ελλάδα», «Η παρακμή του αστικού πολιτισμού». Και βραβεία δεν πρέπει να του έχουν απονεμηθεί.

Η σημασία του έργου του είναι όμως δεδομένη. Γι' αυτό και είναι αξιόπαινη η πρωτοβουλία των Πανεπιστημιακών Εκδόσεων Κρήτης να κυκλοφορήσουν στα ελληνικά – ο μεταφραστικός άθλος ανήκει στον Λευτέρη Αναγνώστου – ένα βαρύ βιβλίο, κυριολεκτικά και μεταφορικά, που είναι όμως εξαιρετικά επίκαιρο. Λέγεται «Συντηρητισμός» και ο υπότιτλος του «Ιστορικό περιεχόμενο και παρακμή» μάλλον ξενίζει τον ανυποψίαστο αναγνώστη, δεδομένου ότι ο συντηρητισμός είναι πανευρωπαϊκό σήμερα – και σε έναν βαθμό ήταν και το 1886 που γραφόταν το βιβλίο – πανίσχυρος. Ακριβώς όμως εκεί έγκειται η αξία του βιβλίου. Ο Κονδύλης, διαχωρίζοντας τον επιστημονικό όρο από το σύνθημα, θέτει τις ιστορικές βάσεις του όρου «συντηρη-

τισμός» και μάλιστα τις επαναθεμελιώνει, ξεκινώντας από τον ύστερο Μεσαίωνα και φθάνοντας στον 19ο αιώνα. Στο πλαίσιο αυτό υπενθυμίζει ότι η Δεξιά του 20ού αιώνα δεν αποτελεί ούτε αυτή κάτι το στατικό που απλώς υπερασπίζεται ένα status quo, αλλά συντίθεται από ένα πλέγμα ιδεών που έχει επίσης διακριτά ρεύματα, όπως η Αριστερά. Ρεύματα λ.χ. που υπερασπίζονται το κοινωνικό κράτος ή αντιπθενται στον άκρατο καταναλωτισμό. Και ότι ο νεοφιλελευθερισμός, που σήμερα κρατά τα νήια του χώρου,

Το ογκώδες βιβλίο του Κονδύλη δεν φτάνει μέχρι τις μέρες μας. Πολλά όμως πράγματα που περιγράφει ή παραθέτει είναι σαν να έχουν γραφεί τώρα

έχει τις ρίζες του στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και είναι επηρεασμένος από την κρίση του 1929.

Ο «Συντηρητισμός», ως κομμάτι της ιστορίας του πνεύματος, δεν γεννήθηκε, λέει ο Κονδύλης, μόνο ως αντίδραση στη Γαλλική Επανάσταση, όπως γενικώς υποστηρίζεται, ούτε καν ως αντίβαρο στον Διαφωτισμό. Έχει να κάνει με την αντίδραση των ευγενών και των γαιοκτημόνων στη διάλυση του προνεωτερικού κόσμου και των αντίστοιχων προνομίων τους, οπότε αντιτάχθηκε στον αστικό φιλελευθερισμό, πηχίθηκε και τελικά αφομοιώθηκε τον 19ο αιώνα από τους ίδιους του τους αντιπάλους. Η σχετική συζήτηση έχει και σήμερα μεγάλο ενδιαφέρον: ο (νεο)φιλελευθερισμός ισχυρίζεται ότι είναι ιδεολογία προόδου και ότι συντήρησης αφού όχι μόνο ενθαρρύνει τις ατομικές πρωτοβουλίες αλλά και αποδέχεται τα ρίσκα της τεχνολογικής εξέλιξης που μπορεί να οδηγήσει σε απρόβλεπτες, ακόμη και γι' αυτόν, ατραπούς. Φτάνει μάλιστα να κατηγορήσει την Αριστερά για συντηρητισμό, αφού εκείνη μένει «πίσω από τις εξελίξεις» και «υπερασπίζεται κερκημένα». Το σκεπτικό βέβαια αυτό κωλαίνει τουλάχιστον σε ένα σημείο:

στο ότι οι λύσεις που προωθούνται στις κρίσεις παρουσιάζονται ως ιδεολογικά και κοινωνικά ουδέτερες, ως «τεχνικές». Κι αυτό παρά το γεγονός ότι οι πρώτοι νεοφιλελεύθεροι ήταν κατά του επιστημονισμού, του θετικισμού και του τεχνικισμού, επειδή αυτοί «από τη φύση τους δεν σέβονται τις ηθικές αξίες». Αλλά οι «ουδέτερες», «τεχνικές» λύσεις, όταν έχουν θήματα, απλώς καταλήγουν να θυμίζουν το «φυσικό δίκαιο», αυτό ακριβώς που κατοχύρωνε τις ανισότητες υπέρ των ευγενών και των γαιοκτημόνων. Αυτών που ο φιλελευθερισμός έστειλε στη λήθη.

Το ογκώδες βιβλίο του Κονδύλη δεν φτάνει, βέβαια, μέχρι τις μέρες μας. Πολλά όμως πράγματα που περιγράφει ή παραθέτει είναι σαν να έχουν γραφεί τώρα. Κάποιες κριτικές «συντηρητικών» του 19ου αι. προς τον καπιταλισμό θα μπορούσαν να τις ενστερνιστούν και σημερινοί αριστεροί. Ισως δεν θα υιοθετούσαν, τουλάχιστον ως ορολογία, τις εκφράσεις «ολιγάρχες του χρήματος» και «τοκογλύφοι» (Μάρβιτς), σίγουρα όμως θα ενστερνίζονταν μια φράση του Γερμανού Σλέγκελ, του 1826: «Η εξουσία του χρήματος, που σφίγγει από παντού και διαπερνά όλα τα κράτη, καθώς πατάει γερά και έχει εδραιωθεί σε πολλά κράτη ταυτόχρονα, έχει γίνει με αυτόν τον τρόπο ουσιαστικά ανεξάρτητη από την κρατική εξουσία». Ισως κάπου εκεί να εδράζεται και η αλλόκοτη «χημεία» ΣΥΡΙΖΑ και ANEΛ που δεν καταλαβαίνει ο, επίσης Γερμανός, Σουλιέ!

Βιβλιοδρόμιο
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΕΚΔΟΣΗΣ
ΜΑΝΩΛΗΣ ΠΙΜΠΛΗΣ

Παναγιώτης Κονδύλης
ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΣΜΟΣ
Μτφ. Λευτέρης Αναγνώστου.
Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης, σελ. 640
Τιμή: 42 ευρώ